

A black and white photograph of a sidewalk made of rectangular paving stones. A pigeon is standing on the right side of the sidewalk, casting a long shadow to the right. A large, dark shadow of a person is cast from the top left towards the center of the sidewalk. The overall scene is brightly lit, creating high contrast between the light and dark areas.

Sammanfattning av rapporten

Gatuvåldets ekonomi

Del 1
Individer och förlopp

Ingvar Nilsson & Anders Wadeskog

Sammanfattning av rapporten
Gatuvåldets ekonomi

Del 1

Individer och förlopp

Ingvar Nilsson & Anders Wadeskog

"Akta huvudet"

Rapporten "Gatuvåldets ekonomi"
Författare: Ingvar Nilsson & Ander Wadeskog

Redaktör, sammanfattning:
Ordalag, Ann Turlock

Grafisk form
Ordalag, Ann Turlock

Tryckeri:
GL-Tryck, Kristianstad 2011, 2 000 ex

Hjärnskadeförbundet Hjärnkraft
Nybohovsgränd 12
117 63 Stockholm
Tel 08-447 45 30

Innehåll

Gatuvåldets ekonomi

Inledning

Övriga punkter

Effekter av våld

Våldets ansikte

Motiv

Konsekvenser för de inblandade

De ekonomiska konsekvenserna

Den socioekonomiska analysen

Modell

Den unika händelsen

Vad är det som värderas?

Omfördelningseffekter

Tre scenarion

Fyra förövare – gemensamma drag och skillnader

Fyra offer – fyra grader av våld

Händelsen

Resultat

Effekter och kostnader för förövaren Torsten

Effekter och kostnader för offren

Ivar

Kalle

Birollsinnehavarna

Vittnet Ville

Familj och anhöriga

Effekter på kort och lång sikt

Slutsatser

Använder vi samhällets resurser rätt?

Frågor att fundera på

Förord

Våld i form av ett slag eller en spark mot skallen kostar. Det kostar ett stort lidande för den som blir utsatt. Det ser vi varje dag i vårt arbete...

*Marie-Jeanette Bergvall, förbundssekreterare Hjärnskadedförbundet Hjärnkraft
Erik Bolin, projektledare "Akta huvudet"*

Gatuvåldets ekonomi

Gatuvåldet kostar samhället enorma summor, betydligt mer än man hittills känt till. Ett vanligt slagsmål utanför en krog med förövare och två offer, en lindrigt skadad och en svårt skadad, kostar närmare 75 miljoner kr. För rehabiliteringen av bara ett offer som behöver livslång vård kostar det samhället 50 miljoner.

I rapporten ”Gatuvåldets ekonomi” har nationalekonomerna Ingvar Nilsson och Anders Wadeskog, på uppdrag av Hjärnskadeförbundet Hjärnkraft, räknat ut de totala kostnaderna för gatuvåldet i allmänhet och våld mot huvudet i synnerhet. Ett våld som ofta utövas av och mot unga män, kvällstid, kring helger och nära olika nöjescentra.

Genom att räkna ihop mer än 200 faktorer har ekonomerna fått fram slutsumman för ett enda gatuslagsmål med två skadade.

Det är de uteblivna inkomsterna som totalt sett kostar samhället mest när det gäller gatuvåldet. I beräkningen finns en person som blir livslångt invalidiserad, det beräknas kosta samhället 50 miljoner kronor. Ett andra offer för samma krogslagsmål får istället en måttlig skada inledningsvis, men påverkas senare av en dold hjärnskada. Nedsatt arbetsförmåga och

inkomst beräknas i det fallet kosta samhället mellan fem och sex miljoner kronor.

Försäkringskassan står för de största kostnaderna, cirka två tredjedelar av den totala summan dvs cirka 30 miljoner. Framförallt är det personlig assistans och försörjning som kostar.

Men gatuvåldet drabbar inte bara ekonomiskt. I de fingerade exemplen visar rapporten även hur förödande de sociala och mänskliga konsekvenserna för alla inblandade kan bli. Mångas liv slås i bitar lång tid efter själva dådet. Ofta blir följderna livslånga.

Inledning

Hjärnkraft har under ett par år arbetat i projektet Akta Huvudet för att uppmärksamma gatuvåldet och dess konsekvenser. Med hjälp av nationalekonomerna Ingvar Nilsson och Anders Wadeskog vill man koppla på ett forskningsperspektiv för att ytterligare fördjupa kunskapen och få belegg för vilka enorma effekter gatuvåldet får mänskligt och ekonomiskt.

Rapporten är första steget i utvärderingen av projektet Akta Huvudet. I nästa steg ska ekonomerna vidga analysen till ett samhällsperspektiv – hur ser våldets socioekonomiska effekter ut på gängnivå, stadsdelsnivå och kommunnivå? Finns det kollektiva fenomen som, beroende på det sociala och strukturella sammanhanget, förstärker eller försvagar våldets effekter

”Varje dygn misshandlas grovt räknat minst 235 personer.”

både för förövare och för offer?

Förhoppningsvis kan rapporten ge stöd och argument för hur viktigt det är att bland annat arbeta förebyggande och samarbeta kring tidiga rehabiliteringsinsatser. Det tjänar både den enskilde och samhället på.

Överraskningar

En del resultat överraskade ekonomerna, såsom att:

- Kostnaderna för de våldsdraubade offren har varit betydligt högre än väntat.
- Att sjukvårdskostnaderna totalt sett varit en så liten del och att kostnaderna för omvårdnad och försörjning varit så dominerande.
- Att försäkringskassan får ta den största kostnaden för denna typ av våld (kostnader för personlig assistans och för försörjning).
- Förövarens oförmåga att ta sig tillbaka in på arbetsmarknaden. Det kostar i form av produktionsförluster och för försörjning.
- Att den största långsiktiga kostnaden för vittnen är sjukvårdskostnader.
- De osynliga effekterna av våldet, dels i form de dolda kognitiva funktionsnedsättningar för dem

som drabbats av ett mer måttligt synligt fysiskt våld och dels de långsiktiga kostnaderna för livslånga omvårdnadsinsatser.

Effekter av våld

De mest påtagliga effekterna av våld är de fysiska skadorna. Men under arbetet har det också blivit tydligt att i stort sett allt våld är förknippat med psykiska skador och/eller trauman som kan finnas med längre än de fysiska skadorna. Särskilt de hjärnskador som leder till livslånga kognitiva funktionsnedsättningar. Kostnaderna för det kan vara mellan 5 och 10 miljoner.

Även förövarna som grips och drabbas av rättsliga konsekvenser kostar mycket. Under det första året kan det handla om 1 miljon kronor eller mer. Beroende på hur de rättsliga konsekvenserna påverkar förövarens fortsatta liv kan kostnaderna i ett längre perspektiv uppgå till allt mellan 2 och 10 miljoner.

Även vittnen och anhöriga drabbas ekonomiskt av våldet, främst via sjukskrivningar, vårdkonsumtion och uteblivna produktionsvärden. För vittnen kan det handla om kostnader på cirka 300 – 400 000 kr. För familjer kan de långsiktiga kostnaderna bli cirka 2 miljoner.

Effekterna av våldet får också konsekvenser som man inte alltid tänker på. De som drabbas är inte bara offer, anhöriga vittnen och familjer. Även förövarna kan

”En enda ”hög spark” i nacken kan vara dödande, råkar den träffa det lilla benutskottet som sticker upp i översta nackkotan kan detta gå av och förstöra andningscentrum, vilket kan leda till en plötslig död.”

i viss mån ses som offer, offer för ett sammanhang. De som i denna studie är förövare kan i ett annat sammanhang bli offer.

Våldets ansikte

Våldet mot unga går att beskriva på följande sätt:

- Det är omfattande
- Graden av våldsamhet tycks öka
- Det drabbar i första hand män mellan 18 och 24 år och ökar mest i gruppen 15-17 år
- Det handlar främst om knytnävs slag och sparkar. Sparkarna ökar mest
- Gruppvåldet med flera förövare verkar öka
- Risker är större om offret är berusat
- Våldet sker på helgnätter och nära nöjescentra som säljer alkohol

Motiv

Motiven är till exempel socialt, ekonomiskt och etniskt utanförskap. Klasstillhörighet är en annan faktor liksom ursprung i stigmatiserade förorter eller socialt utarmade miljöer. Svag känsla som kompenseras med våld är ett annat motiv.

Konsekvenser för de inblandade

Konsekvenserna för de inblandade

varierar men de påverkas sannolikt starkt på kort och lång sikt.

- För offer handlar det om vård konsumtion, omvårdnad och förlorad arbetsförmåga.
- För förövaren är det kanske de rättsliga efterspelen som utgör de största kostnaderna.
- För vittnena kanske mer svåråtgångade faktorer som rädsla, depression och oro är de mest påtagliga.
- För de anhöriga är det sannolikt mest psykologiska och sociala faktorer som kan leda till vård och minskad arbetsförmåga.
- För allmänheten kan det innebära ökad rädsla för att vistas på allmän plats; otrygghet, ovilja att röra sig ute helgkvällar, åka tunnelbana med mera.

De ekonomiska konsekvenserna

Våldet kan leda till utanförskap och marginalisering, helt eller delvis. Det kan ske på olika sätt och i olika omfattning beroende på våldets omfattning. Det ser också olika ut för offer, förövare och vittnen. De ekonomiska effekterna består av flera olika delar.

- Alla välfärdskostnader kring personer som påverkas av

9. 300 personer lagfördes 2009 för misshandel/grov misshandel – det vanligaste straffet var villkorlig dom

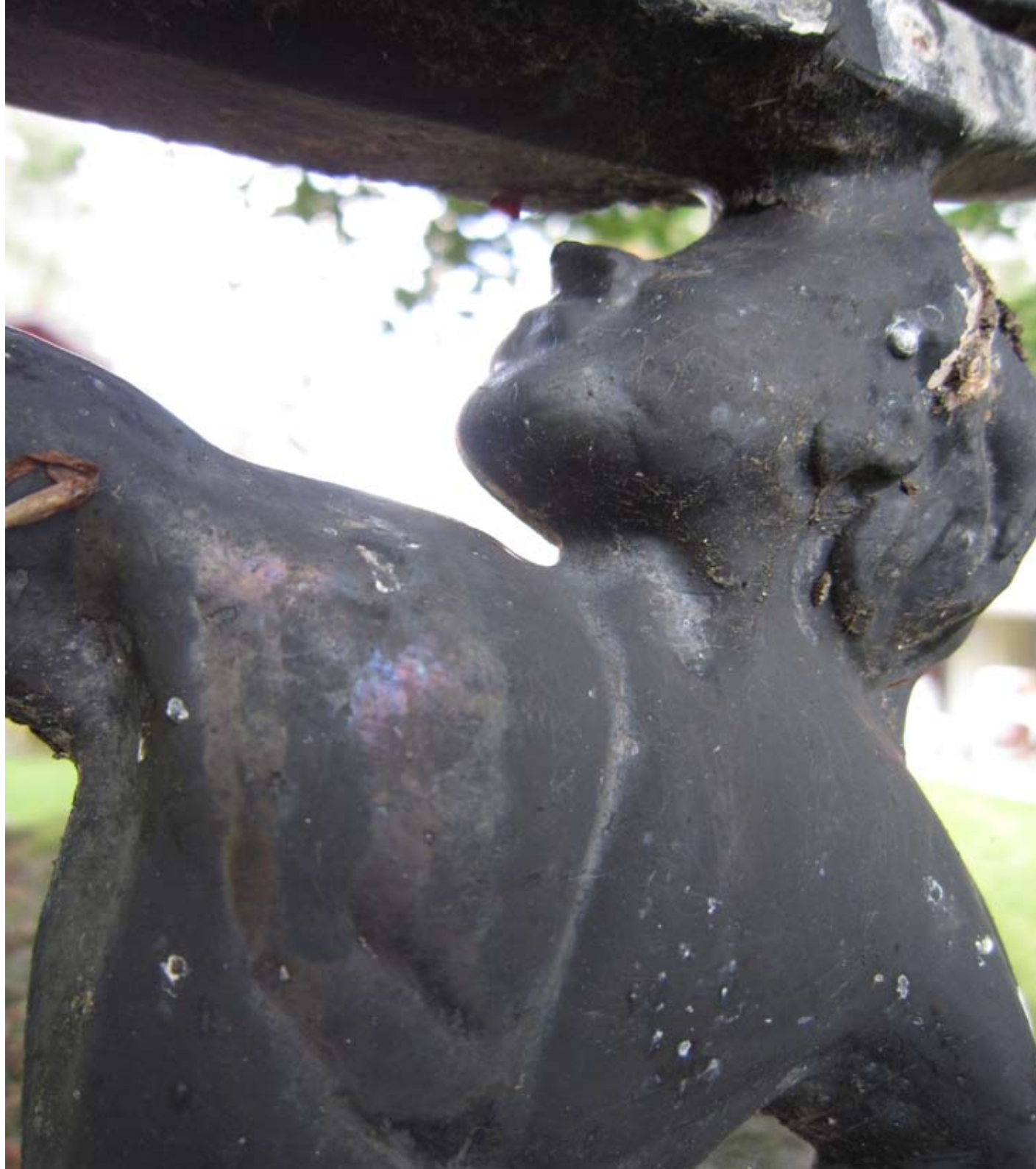
2 500 personer skrevs in på sjukhus till följd av våld (Patientregistret, 2006)

87 procent av de misstänkta är män (2008).

63 procent av de misshandlade vuxna är män (2008)

18 procent av anmälningarna ledde till att en misstänkt kunde knytas till brottet (2008)”

Brottsförebyggande rådet (BRÅ)

”Skallskador är bland det allvarligaste man kan råka ut för vid ett överfall. De ger ofta livslånga funktionsnedsättningar som följd av blödningar i hjärnan. En enda ”hög spark” i nacken kan vara dödande, råkar den träffa det lilla benutskottet som sticker upp i översta nackkotan kan detta gå av och förstöra andningscentrum, vilket kan leda till en plötslig död. Massmedia redovisar sällan konsekvenserna av det våld de rapporterar om. Nyhetsvärdet sjunker snabbt och andra nyheter tar över” .

Projektet Akta Huvudet

våldet. Offren som kräver olika former av vårdinsatser och förövaren som tar resurser i anspråk först inom rättsväsendet och kanske därefter inom socialtjänst och vård.

- Försörjning. Exempel på det är försörjningsstöd, A-kassa, sjukpenning, sjukersättning, studiestöd m.m.
- Den så kallade ”marginaliseringsaccelerationen.” Ju längre man befinner sig i utanförskap desto mer utvecklas den hjälplösa, beroende och sjuka delen av en personlighet. Behovet av olika välfärdsinsatser ökar då.
- Att samhället till följd av utanförskapet och våldet går miste om det produktionsvärde som inte utnyttjas.
- Välfärdsintäkter som löneskatt, sociala avgifter samt utebliven moms som inte kommer samhället till del genom utebliven produktion och därmed uteblivna skatteintäkter.

Den socioekonomiska analysen

Bilden av våld och gatuvåld är mycket sammansatt och komplex. Det finns både direkt och indirekta effekter. En del är tydliga, andra är betydligt mera otydliga.

En del effekter uppträder direkt, andra efter mycket lång tid. Vissa effekter är uppenbart kopplade till själva händelsen, andra har ett mer diffust eller osynligt samband med denna. Författarna har

genom tidigare studier funnit att dusintals aktörer kan vara berörda och långt över hundralet olika kostnadsposter kan påverkas.

Insatserna uppfattas ofta som fragmenterade. Få eller ingen ser helhetsbilden. Den centrala uppgiften i en socioekonomisk analys är att kartlägga, beskriva och förstå alla de insatser som dessa olika aktörer sätter in kring en viss målgrupp – med eller utan helhetsperspektiv.

Modell

För att få en så rättvis bild som möjligt av hur författarna arbetat fram en modell och med stöd av denna gjort en socioekonomisk analys av effekterna av våld mot huvudet utifrån ett individperspektiv. Författarna har därför samlat in data och gjort en analys för att kunna besvara ett antal frågor:

- Vilken typ av effekter uppstår till följd av våld mot huvudet?
- Hur kan man identifiera, kvantifiera och prissätta dessa effekter?
- Vilken typ av kostnader uppkommer till följd av detta. Direkta och indirekta kostnader. Synliga och osynliga (svårupptäckta) kostnader?
- Hur fördelas/påverkas dessa kostnader olika aktörer som offentliga myndigheter, andra organisationer, berörda, anhöriga, allmänhet?
- Hur påverkas olika samhällsaktörer och hur påverkas arbetsförmågan?

- Hur påverkas offer, förövare, vittnen, anhöriga och samhället i stort samt allmänheten?
- Hur är kostnaderna fördelade över tid. Vilka är kortsiktiga, vilka är långsiktiga, vilka är tillfälliga och vilka är mer permanenta?

Den unika händelsen

Studien avviker helt från tidigare studier författarna gjort. Här har man studerat effekterna av en händelse eller ett förlopp som varierar mycket när det gäller effekter och konsekvenser. De socioekonomiska effekterna av en viss typ av våld kan variera oerhört beroende på vad som händer med gärningsman, vittnen och anhöriga. Detta ställer krav på kalkylmodellen att kunna hantera mängder av olika kombinationer av effekter för de fyra aktörsgrupperna; offer, förövare, vittne och anhöriga/familj. Våldet kan vara en entydig handling mellan två aktörer, förövare och offer. Men våldet kan också vara ett komplext gängslagsmål eller ett gängslagsmål utanför en krog med många inblandade och där gränser mellan förövare, offer och vittnen är otydliga.

Vad är det som värderas?

Det är ganska enkelt att få en bild av vad det kostar att genomföra en viss insats.

Skillnaden mellan den faktiska totala kostnaden och den kostnad som en enskild aktör tror att det rör sig om, av förklarliga

skäl, uppgå till flera hundra procent. Därför måste man identifiera, kvantifiera och värdera, eller prissätta, alla de förändrade insatser som en viss insats ger upphov till, för samtliga aktörer.

För att kunna göra detta måste man veta priset på alla de olika insatser som kan bli aktuella. I den fullständiga prislistan ingår cirka 250 variabler som omfattar ett tiotal stora samhällsaktörer.

Är 500.000 kr ur detta perspektiv en stor kostnad? Det beror på alternativen. Tidigare studier visar ofta att ett tämligen måttligt, livslångt, utanförskap kostar cirka 10 – 15 Mkr.

Omfördelningseffekter

Så fort man diskuterar om en insats i relation till en utebliven insats, blir det aktuellt att tänka i termer av vinnare och förlorare. Vem vinner på insatsen och vem förlorar om man inget gör?

Det krävs ingen större fantasi för att se att uteblivna elevvårdsinsatser i skolan till följd av kortsiktiga nedskärningar för att få en budget i balans, på lång sikt kan leda till permanent utanförskap och stora kostnader för socialförsäkringssystemet. Varje beslut om denna typ av åtgärder leder till omfördelningseffekter mellan olika aktörer. En viktig del i en socioekonomisk analys är att beskriva och förklara dessa omfördelningseffekter.

”En schablonmässig bild av offret:

En ung berusad man mellan 18 och 24 år som natt mellan lördag och söndag blir slagen med knytnävar och sparkar någon gång mellan 22.00 och 04.00 i anslutning till något av stadens nöjescentra, förmodligen Medborgarplatsen.”

”Ju längre man befinner sig i utanförskap desto mer tenderar man att utveckla den hjälplösa, beroende och sjuka delen av ens personlighet.”

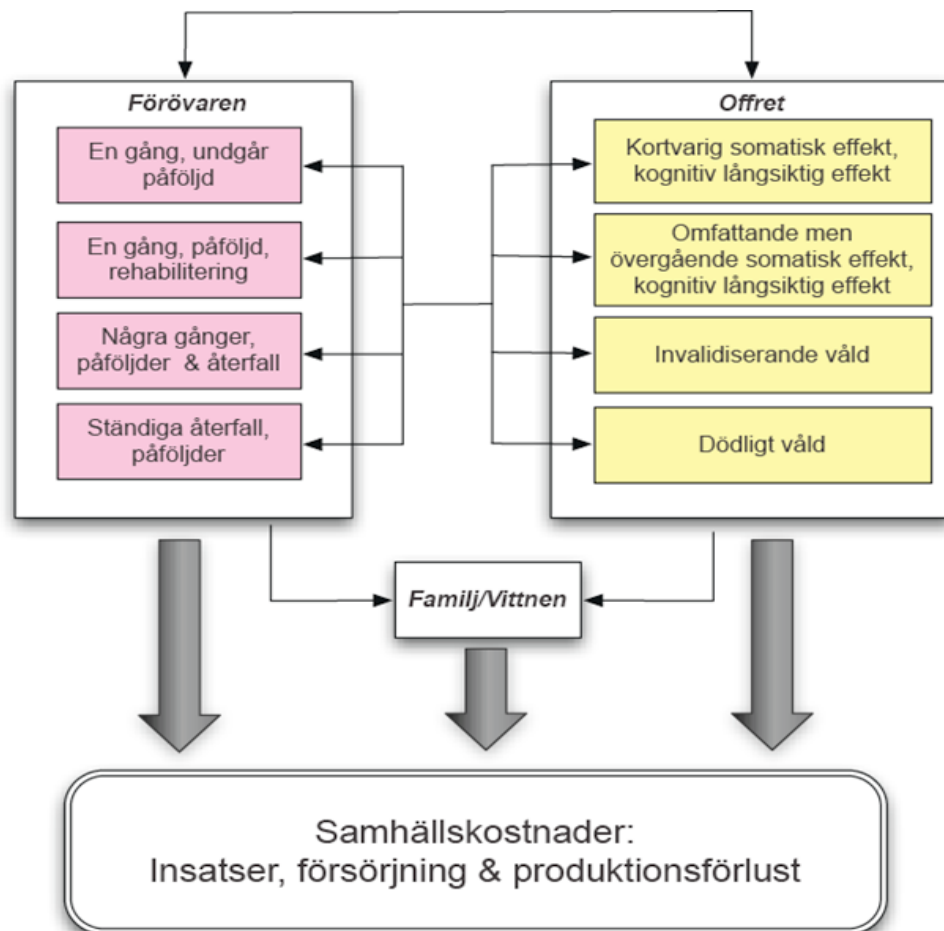
Tre scenarion

I rapporten skildras tre olika scenarion. Det handlar om effekterna för offret av våldet, främst därför att dess konsekvenser är så omfattande - mänskligt och ekonomiskt.

För det andra beskrivs ett offer där de kroppsliga effekterna är till synes

ringa men där dessa leder till osynliga men betydande kognitiva och psykiska problem som i grunden förändrar hela livet.

För det tredje skildras effekterna för en förövare som upptäcks, grips och döms efter denna händelse och därefter delvis får sitt liv förändrat till följd av detta.

Till höger syns i schematisk form de fyra förövarrollerna

Fyra förövare – gemensamma drag och skillnader

Det gemensamma hos de fyra typfall av förövare är att det är en ung man, runt 20 år. Han är ute och roar sig en hel del under helgerna. Han kan ha fått påföljder för sitt våldsbeteende i skolan, inom socialtjänsten eller inom rättsväsendet. Han ingår förmodligen i ett socialt sammanhang där våld förekommer mer eller mindre frekvent. Alkohol och/eller andra droger spelar en tämligen stor roll i hans liv, i all synnerhet under helgerna. Han kommer ofta (men inte alltid) från ett mer eller mindre socialt utsatt sammanhang.

- förövare 1, Serat är en typisk engångsförövare. Han har tidigare inte utövat våld av grovt slag. Han kommer undan med blotta förskräckelsen och undgår alla former av påföljder från samhällets sida.

- förövare 2, Torsten har inte blivit gripen för någon form av våld.

- förövare 3, Uffe tillhör den grupp av förövare som upprepade gånger hamnat i denna typ av situation.

- förövare 4, Viktor tillhör gruppen som vanemässig eller regelmässigt hamnar i våldssituationer, både som förövare och som offer.

Fyra offer – fyra grader av våld

- offer 1, Kalle utsätts för ett tämligen begränsat våld som har kortvariga effekter. Han omhändertas, transporteras

till akuten där han plåstras om och får åka hem nästa dag eller efter några få dygns sjukhusvistelse. Han sjukskrivs under en period efter detta. Han bär dock med sig en osynlig men viktig skada i hjärnan. En lindrig hjärnskada som kan ge kognitiva funktionsbesvär som påverkar både hans vardags- och arbetsliv framöver samt ge depressioner.

- offer 2, Lasse drabbas av betydligt värre våld. Efter omhändertagandet på akutmottagningen blir han föremål för långvariga vårdinsatser med ett flertal operationer. Han blir inte utskriven från sjukhuset förrän efter månader. Hans rehabiliteringsprocess tar lång tid och det tar ett år innan han kan återgå till arbete. Även Lasse drabbas av långsiktiga kognitiva funktionsnedsättningar.

- offer 3, Ivar blir permanent invalidiserad av det våld han utsätts för. Han erhåller upprepade och långvariga vårdinsatser. Det genomförs ett stort antal komplicerade operationer och han återfår aldrig hela sin rörelse- och funktionsförmåga. Han blir permanent invalidiserad. Han erhåller sjukersättning och personlig assistans under resten av sitt liv.

- offer 4, Amir avlider till följd av de skador han erhåller.

Händelsen

Utgångspunkten är ett större slagsmål. Det kan vara två gäng som drabbar sam-

”Förövaren har kanske själv varit i offerrollen eller kommer att hamna i offerrollen i framtiden. Det förefaller finnas ett mönster av att vissa förövare och offer tenderar att befinna sig i sammanhang och vid tidpunkter då våld är mera sannolikt än annars.”

”De socioekonomiska effekterna av en viss typ av våld kan variera oerhört beroende på vad som händer med gärningsman, vittnen och anhöriga.”

man efter ett krogbesök. Det kan vara en uppgörelse mellan två fotbollsligor. Det kan också vara en uppgörelse mellan två kriminella gängstrukturer.

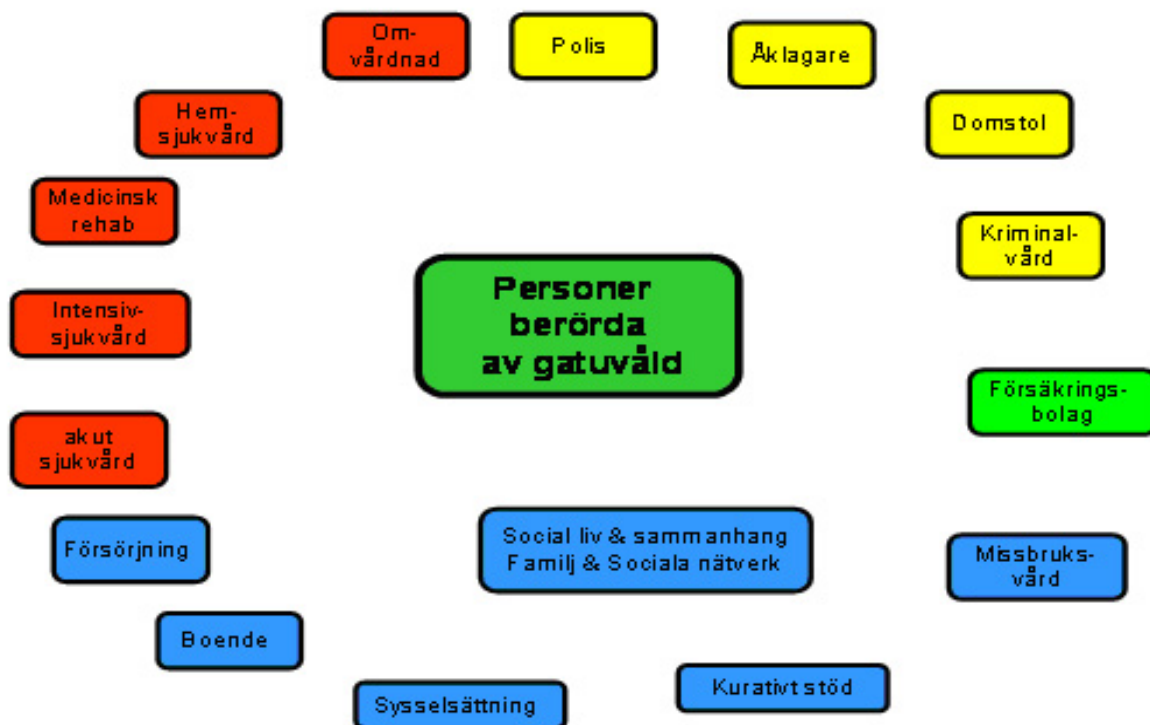
I exemplet utspelar sig händelsen en fredagskväll runt midnatt i slutet av maj. Ett litet tjafs urartar och en ordväxling uppstår. Ivar får ett antal rejäla slag i bröst och ansikte. Det avslutas med en spark i magen och därefter en mot huvudet. Han faller blödande omkull. Han får ytterligare ett antal sparkar.

Resultat

Effekter och kostnader för förövaren Torsten

Torsten har inte innan detta varit i klammeri med rättvisan. Han är 20 år gammal. Han grips och en polisutredning inleds. Åtals väcks, huvudförhandling äger rum och dom faller. Han avtjänar sitt straff, nio månaders fängelse. Han frigges varefter livet kan gestalta sig på lite olika vis för Torsten, beroende på hur han agerar fortsättningsvis.

Han döms också betala ett skadestånd till offret. Så här långt är förloppet komplext och sammansatt med ett stort antal aktörer och personer involverade.

Detta leder naturligtvis till betydande kostnader fördelade på samhällets olika aktörer främst polis, åklagarväsende, domstol samt kriminalvård och därefter socialtjänst.

Efter att Torsten frigetts inleds en ny fas i hans liv.

I bästa fall använder han sig av frivårdens rehabiliteringsplan. Han bestämmer sig för att bryta med det uteliv som lett till det våld och den påföljd han drabbats av. Han får hjälp med en anställning med stöd av lönebidrag under större delen av första året. En anställning som sedan går över till ordinarie anställning. Han får hjälp med boende med socialt kontrakt som sedan övergår till ett eget kontrakt. För Torsten blir denna händelse en engångsföreteelse från ungdomsåren som inte kommer att upprepas.

Han kommer tillbaka till ett liv som ”normalmedborgare”. De samlade kostnaderna landar på 1,2 miljoner.

I värsta fall blir Torsten bitter och återvänder ganska snabbt till det uteliv han levde före dom och straff. Han hittar ingen fast bostad. Han gör några loma försök att börja arbeta med stöd av lönebidrag men missköter sig och misslyckas. Han försörjer sig delvis genom ekonomiskt bistånd och delvis genom kortare svartjobb. De pengar han får går till utelivet. Ganska snart hamnar han i besvärigheter och bråk.

Någon gång blir han misshandlad och därmed offer. Det tar inte så lång tid innan han åter en gång blir förövare med förnyat och kanske längre fängelsestraff som följd. De största kostnaderna föranleds av att Torsten efter strafftiden inte lyckas ta sig in på arbetsmarknaden.

Under första året uppgår kostnaderna till cirka 1 miljon, uppdelat på ca 740 000 Kr i samhällskostnader inom rättsväsendet och 275 000 kr i produktionsbortfall. Merparten av kostnaderna inom rättsväsendet, cirka 500 000 kr, består av kostnader inom kriminalvården.

Under det andra året frigets Torsten från sitt fängelsestraff, men det uppstår restkostnader i form av delvis förlorad produktion och försörjningskostnader/lönebidrag. De totala samhällskostnaderna under det andra året uppgår till drygt 200 000 kr.

Effekter och kostnader för offren

Ivar

Ivar är mycket allvarligt skadad av slagen och sparkarna mot huvudet. Han behöver upprepade och långvariga vårdinsatser och han blir permanent invaliderad av det våld han utsätts för. Han får aldrig

”Om det idag finns flaskhalsar tidigt i den medicinska rehabiliteringsprocessen av svårt skakade våldsoffer kan detta leda till att de får en invalideringsgrad som är värre än vad som skulle vara nödvändigt med rätt, tidiga och samordnade insatser?”

I tabellen nedan syns kostnaderna för personlig assistans årligen och under en 20-årsperiod. Kalkylerna är baserade på ett timpris för assistans som uppgår till 264 kr. Den mest omfattande formen av stöd, dvs dubbelbemanning av två personer dygnet om, kostar cirka 4,6 miljoner och den totala kostnaden under 20 år drygt 92 miljoner. Om behovet å andra sidan inte är mer än 20 timmar per vecka, blir motsvarande kostnad för hela perioden cirka 5,5 miljoner. Men dessa kostnader hamnar å andra sidan då helt hos kommunen.

Invalidiseringsgr	Timkostn	Tim/vecka	Kostn/år	Kostn 20 år
Ringa	264	20	274 560	5 491 200
Måttlig	264	100	1 372 800	27 456 000
Stor	264	336	4 612 608	92 252 160

”Man skulle kunna tala om en social investering för att reducera Ivars framtida invalidisering. Om man t ex använde en miljon extra till den medicinska rehabiliteringen så skulle Ivars behov av framtida assistans kunna reduceras med 10 procent. Det skulle minska kostnaderna med 3 miljoner kronor. Med andra ord en bra affär både mänskligt och ekonomiskt.”

tillbaka hela sin rörelse- och funktionsförmåga. Han kan inte heller längre arbeta. Han får sjukersättning och omvårdnad under resten av sitt liv.

Ivar blir alltså permanent invalidiserad till följd av effekterna av det våld han utsätts för. Kostnaderna för detta uppgår till drygt 2 miljoner per år de första tre åren. Skillnaderna mellan åren är betydande. Under det första året är det framförallt landstinget i form av akutsjukvård, neurokirurgisk vård och rehabiliteringssjukvård som utgör den stora kostnadsbäraren.

Detta förändras dramatiskt under det andra året då den akuta behandlingsfasen efter hand övergår till en omvårdnadsfas som framförallt präglas av bostadsanpassning, kommunala omvårdnadsinsatser och personlig assistans.

Eftersom behovet av assistans överstiger 20 timmar per vecka övergår betalningsansvaret för denna del till försäkringskassan som från och med det andra året blir den dominerande kostnadsbäraren

Långsiktiga effekter

På lång sikt är kostnaderna betydande. Om Ivar är cirka 20 år då händelsen inträffar och kostnaderna följer honom fram till pensionsåldern, uppgår de totala kostnaderna för det våld hand utsatts för till knappt 50 miljoner.

Den största kostnaden står försäkringskassan för, som med sina dryga 30 miljoner bär cirka två tredjedelar av de

totala kostnaderna. För kommunens del uppgår de totala kostnaderna för denna period till cirka 8 miljoner.

Kanske något överraskande är kostnaderna för landstinget i form av sjukvård, ca 4 miljoner eller 8 procent av de totala kostnaderna. Man föreställer sig kanske att de ekonomiska effekterna av våld för offren i första hand uppstår i form av akuta sjukvårdsinsatser. Mycket riktigt uppstår de och är omfattande men främst under det första året eller kanske de två första åren. Därefter dominerar kostnader för omvårdnad och försörjning av Ivar under alla de år han kommer att fortsätta leva som invalidiserad och som beroende av samhällets olika stödinsatser.

Kostnaderna för främst omvårdnad och i viss mån försörjning av det invaliderade offret Ivar är på sikt helt dominerande. Kring Ivar finns ett brett panorama av aktörer involverade i det livslånga omvårdnadsarbetet kring honom.

Det handlar främst om omvårdande insatser från kommunen och i begränsad omfattning behandling från landstinget. Huvudfinansiar är främst försäkringskassan som står för cirka 65 procent av de totala kostnaderna eller knappt 30 miljoner.

Kalle

Kalle drabbas av en helt annan typ av skada. Han blir medvetlös och det ser ut som att hans skador är relativt begränsade, men han har fått en mindre hjärnskada

Intressentstrukturen kring omvårdnadsfasen för

våldsoffer

som ger det man kallar kognitiva funktionsnedsättningar.

Kalle blir långtidssjukskriven. Så småningom kommer han tillbaka till sitt jobb men det fungerar inte. Han blir stresskänslig och har svårt att hantera omställningar och nya situationer. Hans närminne sviktar och hans inlärningsförmåga har försämrats. Han tenderar att bli passiv och tar inte så många initiativ i jobbet eller socialt. Han blir lätt uttröttad och har mycket mindre uthållighet än förr fysiskt och mentalt.

Men ingen ser kopplingen mellan misshandeln och det som drabbat Kalle.

Till och med då Kalles psykiska hälsa försämrats och han får kontakter inom psykiatri missar man den kognitiva delen av hans problematik. Han klarar inte längre av att behålla sitt jobb. Han återvänder aldrig i full omfattning till arbetslivet. Så småningom får han permanent sjukersättning - helt eller delvis. Han blir en storkonsument av olika former av sjukvård – somatisk såväl som psykiatrisk.

Produktionsförlusten dominerar

Kalles fysiska skador är tämligen begränsade. Detta leder i sin tur till att

”Det går ofta att höja personers funktionsförmåga genom aktiverande insatser även tämligen långt fram i processen.”

sjukvårdskostnaderna för honom är måttliga.

De totala kostnaderna det första året uppgår till cirka 250 000 kr, dvs. en tiondel av kostnaderna för Ivar. Vårdkostnaderna är en mindre dominerande del än för Ivar. Det som dominerar är produktionsförlusterna och försörjningskostnaderna för Kalle under hans sjukskrivningsperioder.

På lång sikt uppgår de totala effekterna för Kalles del till knappt 6 miljoner. Dessa kostnader är i princip fördelade på tre olika delar. Den första utgörs av de produktionsförluster som uppstår till följd av hans kognitiva funktionsnedsättning, totalt cirka 3 miljoner för hela perioden. Den andra delen handlar om hans sjukvårdskonsumtion

Som synes i diagrammet och i tabellen står kostnaderna för att hantera offrens skador för 60 MKr eller knappt 80 procent av kostnaderna för alla inblandade.

	1 år	2 år	5 år	15 år	30 år	45 år
Förövare	1 016 900	1 241 900	1 855 015	3 448 080	4 923 355	5 742 524
Offer 1	2 607 900	4 958 669	10 973 834	26 603 118	41 076 788	49 113 503
Offer 2	504 900	1 170 160	2 562 514	6 180 286	9 530 563	11 390 853
Familj	1 313 796	1 834 431	2 770 447	5 202 513	7 454 754	8 705 343
Vittnen	657 552	815 244	891 271	1 088 813	1 271 748	1 373 326
<i>Summa</i>	<i>6 101 048</i>	<i>10 020 404</i>	<i>19 053 081</i>	<i>42 522 809</i>	<i>64 257 209</i>	<i>76 325 549</i>

– främst primärvård och psykiatri till följd av de direkta och indirekta effekterna av denna funktionsnedsättning. Denna uppgår till 1 miljon. Den tredje delen består av försäkringskassans kostnader för först sjukpenning och därefter sjukersättning samt av kommunens periodvisa försörjningsstöd.

Tabell till höger: Totala kostnader för en enda våldshändelse ur ett 45 år långt perspektiv. Landstingets kostnader uppgår totalt sett till cirka 8,6 miljoner för hela perioden vilket dels är kostnaderna för vård av offren men också de indirekta effekter som uppstår för anhöriga och vittnen. De kommunala kostnaderna som uppgår till 8,5 miljoner handlar i första hand om kostnader för personlig assistans, samt de kostnader som uppstår i omvårdnadsfasen av det offer som invalidiseras.

	1 år	2 år	5 år	15 år	30 år	45 år
Arbetsförmedling	0	92 308	305 776	860 434	1 374 082	1 659 292
Försäkringskassa	1 332 600	3 407 869	8 006 195	19 954 088	31 018 565	37 162 276
Kommun	429 300	807 603	1 862 364	4 602 965	7 140 929	8 550 170
Landsting	2 080 248	2 480 647	3 314 625	5 481 560	7 488 274	8 602 531
Rättsväsende	740 900	740 900	740 900	740 900	740 900	740 900
Övriga	0	0	0	0	0	0
Produktionsvärde	1 518 000	2 491 077	4 823 221	10 882 862	16 494 459	19 610 380
<i>Summa</i>	<i>6 101 048</i>	<i>10 020 404</i>	<i>19 053 081</i>	<i>42 522 809</i>	<i>64 257 209</i>	<i>76 325 549</i>

Birollsinnhavarna

För såväl vittnen som anhöriga leder en våldssituation till en mängd effekter av olika slag. Det händer att hela livet förändras för en familj till följd av att ett vuxet barn invalidiseras.

De socioekonomiska effekterna kan handla om somatisk eller psykiatrisk vård och rehabilitering. Produktionsbortfall och försörjningskostnader kan uppstå. Det kan också handla om ett antal av det vi kallar svårsmätbara kostnader som ångest, rädsla, otrygghet etc.

Vittnet Ville

Ville, som får illustrera vittnessituationen, blir på kort sikt ganska omskakad av det som inträffar. Han blir sjukskriven under kortare och längre perioder det första året.

De totala kostnaderna är i förhållande till offer och förövare tämligen blygsamma. De uppgår totalt sett till 350 000 kr för hela perioden. Av dessa utgörs 90 000 kr av produktionsförluster och 70 000 kr av försörjningskostnader som primärt uppstår under det första året. Den dominerande kostnadsposten utgörs dock av den ökade sjukvårdskonsumtionen som uppgår till cirka 180 000 kr.

Familj och anhöriga

För offrets familj blir konsekvenserna ganska omtumlande. Under det första året

består kostnaderna av produktionsbortfall och sjukpenning. På sikt tillkommer också kostnader för ökad sjukvårdskonsumtion i form av läkemedel och läkarbesök.

De långsiktiga kostnaderna för familjen uppgår till totalt drygt 1.4 miljoner varav den största delen, precis som för vittnena handlar om produktionsförluster. I detta fall drygt 1 Mkr. Kostnaderna för sjukvård landar på knappt 500 000 kr medan kostnader för sjukpenning uppgår till knappt 640 000 kr.

Vi kan här konstatera att de långsiktiga diskonterade förändringarna av sjukvårdskostnaderna för offrets familj uppgår till runt 10 000 kr per år under hela perioden.

De långsiktiga kostnaderna för ett slagsmål

Tabell nedan: Totala kostnader för en enda våldshändelse ur ett 45 år långt perspektiv. Landstingets kostnader uppgår totalt sett till cirka 8,6 miljoner för hela perioden vilket dels är kostnaderna för vård av offren men också de indirekta effekter som uppstår för anhöriga och vittnen. De kommunala kostnaderna som uppgår till 8,5 miljoner handlar i första hand om kostnader för personlig assistans, samt de kostnader som uppstår i omvårdnadsfasen av det offer som invalidiseras.

”Vanliga kognitiva problem:

- Svårt att ta initiativ, planera, organisera och skapa struktur i vardagen.
- Svårt att hålla ihop och foga samman en mängd detaljer, nedsatt förmåga att tolka känslomässiga och sociala sammanhang.
- En del reagerar långsamt eller inte alls på det som händer runt omkring dem.
- Stressöverkänslighet, ofta trött och sällan utvilad.
- Sömnrytmstörningar
- Minnessvårigheter
- Problem med inlevelseförmåga. Oförmåga att se saker från en annans människas perspektiv. Egocentrisk och ha dålig social kompetens.”

Effekter på kort och lång sikt

De totala kortsiktiga effekterna uppgår till drygt 6 miljoner under det första året och därefter till drygt 4 miljoner under år 2 och drygt 3 miljoner år 3. Vi ser hur det första årets tonvikt på landstinget och rättsväsendet redan år 2 förbyts i en fortsatt kostnadsbild som domineras av försäkringskassan.

De totala långsiktiga effekterna uppgår till knappt 75 miljoner. Föga oväntat visar det sig att försäkringskassan är den stora kostnadsbäraren i detta sammanhang. Det handlar främst om kostnader som personlig assistans, sjukpenning och sjukersättning. Totalt sett cirka 37 miljoner.

Produktionsförlusterna är också betydande, totalt sett cirka 20 miljoner vilket är följden av att såväl offer som förövare som vittnen och anhöriga tappar arbetsförmåga eller möjlighet att arbeta under kortare eller längre perioder.

Landstingets kostnader uppgår totalt sett till cirka 8,6 Mkr miljoner för hela perioden vilket dels är kostnaderna för vård av offren men också de indirekta effekter som uppstår för anhöriga och vittnen. De kommunala kostnaderna som uppgår till 8,5 miljoner handlar i första hand om kostnader för personlig assistans, samt de kostnader som uppstår i omvårdnadsfasen av det offer som invalidiseras.

Slutsatser

Rapporten är ett första steg i utvärderingen av de ekonomiska effekterna av gatuvåldet i allmänhet och våld mot huvudet i synnerhet. Ett våld som ofta utövas av och mot unga män, kvällstid, kring helger och nära olika nöjescentra. Kostnaderna för detta är höga, mycket höga. Vi pratar om miljoner och stundtals tiotals miljoner kronor för en enda händelse.

- De totala kostnaderna för en enskild våldshändelse med två offer, förövare, vittnen och anhöriga kan långsiktigt uppgå till 75 miljoner kronor.
- Kostnaderna för ett offer som drabbas av invalidiserande skador kan uppgå till 2 miljoner per år eller mer. De livslånga kostnaderna kan uppgå till mellan 40 och 50 miljoner .
- Viktig att notera är att den stora kostnadsbäraren för detta är försäkringskassan som får bära upp emot två tredjedelar av dessa kostnader, vilket livslångt betyder cirka 30 miljoner. Detta är kostnader främst för personlig assistans och försörjning
- Även offer som drabbas av det som ser ut att vara ringa eller måttliga fysiska skador kan drabbas av till synes osynliga men reella effekter som på sikt yttrar sig som kognitiva funktionsnedsättningar. De livslånga kostnaderna för detta kan uppgå till mellan 5 och 10 miljoner.
- Även effekterna för de förövare som grips och drabbas av rättsliga kon-

sekvenser är betydande. Under det första året kan dessa kostnader uppgå till 1 Mkr eller mer. Ur ett längre perspektiv kan detta leda till kostnader som beroende på hur de rättsliga konsekvenserna påverkar förövarens fortsatta liv kan uppgå till allt mellan 2 och 10 miljoner.

- Även vittnen och anhöriga drabbas ekonomiskt av våldet, främst via sjukskrivningar, vårdkonsumtion och uteblivna produktionsvärden. För vittnen kan det handla om kostnader i storleksordning 300 – 400 000 kr. För familjer kan de långsiktiga kostnaderna komma att handla om i storleksordningen 2 miljoner.

Använder vi samhällets resurser rätt?

Frågor att fundera över

I detta första steg har författarna fokuserat på effekterna för enskilda individer och enskilda händelser. I kommande utvärderingssteg kommer man att titta på effekterna på samhällsnivå och effekterna av framgångsrikt förebyggande arbete. Studien väcker dock redan på detta stadium ett antal frågor såsom:

- Har våra beslutsfattare kunskaper och insikter om våldets mänskliga och ekonomiska effekter? Förstår de vidden av effekterna och omfattningen av kostnaderna?

- Hur ser dessa beslutsfattare på kopplingen mellan våld och alkoholkonsumtion och t.ex. krogarnas öppethåll-

ningstider och hur man hanterar, beslutar och följer upp utskänkningstillstånd? Det har i studien blivit mycket tydligt hur klar kopplingen är mellan alkoholkonsumtion och våld – ett förhållande som redan är välkänt men som här också i viss mån får en prislapp

- Hur ser man på värdet av det förebyggande arbete som sker och kanske skulle kunna ske i ännu större omfattning i förhållande till de effekter som uppstår av våldet? En intressant jämförelse är att den totala budgeten för Akta huvudet under 3 års tid uppgår till klart mindre än de totala livskostnaderna till följd av våld för vårt typfall den invalidiserade Ivar

- Hur ska vi se på värdet av att intensifiera de rehabiliterande insatserna för våldsoffer för att därigenom både skapa förutsättningar för ett bättre liv samtidigt som det finns en potential till stora ekonomiska vinster?

En intressant fråga är om samhällets resurser används rätt. När det gäller rehabilitering, vård och omvårdnad kring våldets offer och en effektiv resursanvändning i samhället finns mycket att fundera över. Till exempel:

- Många aktörer menar att det finns flaskhalsar i den tidiga medicinska rehabiliteringsprocessen av svårt skakade våldsoffer. Kan det leda till att de blir mer invalidiserade än vad som skulle vara nödvändigt med rätt, tidiga och samordnade

insatser?

- Den tämligen stora gruppen skadade med kognitiva funktionsnedsättningar hamnar idag (främst till följd av ”osynligheten”) i ett utanförskap som är både smärtsamt för den enskilde och kostsamt för samhället. Hur ser ett best case ut inom detta område ut – både mänskligt och ekonomiskt?

- Skulle man kunna flytta resurser, i ett rehabperspektiv ganska passiva insatserna, från försäkringskassans, till den aktiva medicinska rehabprocessen?

Fakta Akta huvudet...

”Projektets övergripande syfte är att åstadkomma förändrade beteenden och attityder till våld bland unga människor, med fokus på våld mot hjärnan, genom att påverka ungdomars attityder och förhållningssätt till våld, öka deras förståelse för våldets mekanismer, fördjupa deras kunskaper om våldets medicinska och sociala konsekvenser och kopplingar till alkohol och droger samt ge dem tillfälle att reflektera över egna värderingar och förhållningssätt. Att problematisera våld ur förövarens, offrets och vittnets perspektiv. Att beröra. Ruska om!”

Fakta Hjärnkraft...

